

Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Obor: Sdružená uměnovědná studia

1. ročník kombinovaného studia

Seminární práce: Architektura a urbanismus města Mostu

(Předpoklady a realizace výstavby nového města v 70. a 80. letech 20. století.)

Vedoucí práce: Mgr. Viktor Pantůček

Tímto čestně prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a veškeré prameny, které jsme při psaní využil, jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce.

Autor: Marek Šíma, DiS.

V Praze, dne 11. června 2006

Obsah

1) Úvod	3
2) Stručný přehled historického a architektonického vývoje města Mostu	4
3) První fáze výstavby nového města Mostu – období urbanismu „tekoucí lávy“	7
4) Most: nová koncepce pro výstavbu nových čtvrtí města v 70. a 80. letech, praktická realizace výstavby	9
5) Závěr	17
6) Rezumé	19
<u>Použité zdroje</u>	<u>20</u>
<u>Přílohy</u>	<u>21</u>

1) Úvod

Fenomén výstavby (především panelových domů a bytů) realizované od konce 50. let v tehdejší Československu se stal po listopadovém převratu v roce 1989 velmi diskutovaným kulturně-spoločenským tématem. Tento problém nezasahoval a stále nezasahuje pouze ty, kteří ve zmíněných bytech či domech bydlí, ale též ty, kteří s architektonickými objekty a celky z tohoto období přicházejí do styku ať již při plnění svých každodenních pracovních či osobních povinností (budovy sídel škol, podniků a státních institucí, zdravotních zařízení), při trávení volného času (obchodní domy, restaurace, kavárny, kulturní domy, divadla, rekreační zařízení, kina a parky), při sportu (tělocvičny škol, sportovní haly a stadiony) nebo při cestování (hotely, nádraží, letiště apod.). Hromadná, především sídlištní výstavba se stala nedílnou součástí životního prostředí lidí ve městech a městečkách po celé České republice. Z tohoto hlediska je pochopitelné, že takto výrazný fenomén též nastoluje požadavky na své umělecko-historické zařazení a zhodnocení. Abychom však na tyto aktuální otázky byli schopni poskytnout uspokojivé, objektivní odpovědi (vzhledem k velmi úzkému spojení stavební a městotvorné činnosti s tehdejší oficiální ideologií musíme na objektivitu zkoumání klást zvláštní zřetel), je třeba nejprve zmapovat předpoklady, podmínky realizace výstavby architektonických objektů v daném období a poté se teprve pustit do jejich umělecko-historické analýzy. Tento text si tedy klade za cíl zevrubně nastínit situaci, záměry a konečnou praktickou aplikaci architektonických a urbanistických řešení tak, aby mohl sloužit jako výchozí bod pro pozdější hlubší analýzy jednotlivých architektonických a urbanistických počinů na vybraném uzemním celku.

Co se týče rozsahu a též významu dobové stavební činnosti, jedním z nejpříhodnějších míst, kde je možné architekturu „paneláků“ studovat, se jeví město Most, které bylo jako historické město na základě usnesení vlády ČSR z roku 1964 úplně zničeno a na jiném místě v průběhu druhé poloviny 20. století opětovně vystavěno jako město nové. Z tohoto období zdůrazníme především 70. a 80. léta, kdy vlivem rychle pokračující demolicie starého Mostu došlo k nejvýznamnějšímu stavebnímu rozvoji města (odhadem bylo v tomto období realizováno až 75% dnešní hmoty města). Dalšími aspekty, které nás vedou k akcentaci 70. a 80. let, jsou především události historicko-politické (období normalizace¹), na pozadí kterých se výstavba realizovala a které na ni měly rozhodující vliv, jelikož veškerá tehdejší stavební činnost

---

¹ Přestože období normalizace nebylo co do aplikace komunistické ideologie na společnost po celou dobu stejně intenzivní, normalizaci pro naše účely zde vymezujeme jednotně jako období po invazi vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna roku 1968 v Československu, ustanovení Gustáva Husáka I. tajemníkem ÚV KSČ v dubnu 1969 a přijetí poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. Sjezdu KSČ v prosinci 1970 (potvrzeno XIV. Sjezdem v květnu 1971) do policejního zákroku proti studentům v Praze 17. listopadu 1989.

(vyjma rodinných domků a jiných minoritních úprav) byla v té době centralizována a řízena státem (stranou – KSČ), který v souladu s preferovanou ideologií rozhodoval, které projekty se uskuteční (jakým způsobem) a které budou zavrženy.

2) Stručný přehled historického a architektonického vývoje města Mostu

Historické jádro Mostu, města, které se rozkládá na svazích nejzápadnějšího výběžku Českého středohoří, na jihovýchodní straně Mosteckých vrchů, leželo původně přibližně 1 km severně od současného okraje města, mezi úpatím vrchu Hněvín a říčkou Bílinou. Tato skutečnost příhodným způsobem naznačuje pohnutou historii města.

První písemné zmínky o osídlení pod vrchem Hněvín (Gnevin, později též zvaným Schlossberg) pocházejí z Kosmovy kroniky a vztahují se k datu 1040² n.l. Již tehdy bylo možno pozorovat strategickou polohu města, která se dále upevňovala díky jeho poloze na „antiqua Bohemie semita“³ (staré česká stezce) spojující české vnitrozemí s Freibergem (nyní na německé straně, za Krušnými horami), potažmo **Míší a Drážďany** *at' je to perfektní, bylo by dobré doplnit i německá jména*, zmiňované v roce 1185. Význam této obchodní cesty byl pro tehdejší vývoj Mostu zásadní: díky obchodu s obilím a dalšími produkty exportovanými převážně do Krušnohoří a Saska se město a jeho ekonomika postupně **rozvíjela**. Na počátku 13. století představoval Most složitější raně feudální aglomeraci městského typu s trhem, **křčmami**, vinicemi, snad i celním místem a nejméně dvěma kostely. Během 14. století docházelo k zahušťování městské zástavby do souvislých řad. V roce 1455 město postihl velký požár, ovšem jím způsobené škody nebyly zdaleka tak ničivé jako následky požáru z roku 1515 – po totální likvidaci ve XX. století největší katastrofy v historii starého Mostu, kdy požár během dvou hodin zachvátil celé město, a při kterém uhořelo kolem 400 obyvatel. Díky finanční pomoci a přímým darům od měst z Čech, Německa i jiných zemí a též s podporou církve a panovníka, který na 10 let osvobodil obyvatele od placení ungeltu, se město podařilo během několika příštích let úspěšně obnovit. Z tohoto období, přesněji z roku 1522, pochází velký pozdně gotický chrám Nanebevzetí Panny Marie, jeden z největších gotických kostelů v Čechách s opěrným systémem vtaženým do interiéru a se zaklenutím krouženými klenbami, který později ještě doprovodila velkolepá renesanční přestavba radnice na I. náměstí. Slibné vyhlídky na další rozvoj města přetřala třicetiletá válka, kdy se pevný

---

² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl: Ml – Pan. Praha: Libri, 2000. s. 184.

³ Tamtéž., s. 184.

hrad na vrchu Hněvíně stal střídavě základnou vojsk obou válčících stran. Uvádí se, že v roce 1654 byla ve vnitřním městě následkem neutěšených poměrů více jak polovina domů pustých, s předměstími to údajně bylo ještě podstatně horší, tam měly být válkou a plundrováním vojsk zničeny téměř domy všechny⁴. Dříve zmíněný slibný ekonomický a demografický rozmach Mostu se tak na téměř 200 let zastavil. Aby se situace s pleněním města neopakovala, prosadili měšťané ve shodě s císařem v letech 1651-53 likvidaci hradu – tím Most i jeho okolí ztratilo svou tradiční dominantu. Těžký osud se však Mostu ani poté nevyhýbal: v roce 1680 město utrpělo vážnou morovou ránu, která si vyžádala údajně až jeden tisíc obětí, přičemž celé město mělo ještě v roce 1702 pouhých 1164 obyvatel. Barokní vlna, která od poslední třetiny 17. století výrazně měnila tvář měst a nově též krajiny v celém Podkrušnohoří, zanechala – především díky pražským a litoměřickým umělcům – své zřetelné stopy též v Mostě. Příznačně se jednalo především o stavby sakrální (kostely **minoritů** a **magnalénitek** i předbělohorský klášter kapucínů s komplexem okrasných zahrad). Dá se říci, že Most se stal díky této nové výstavbě a **parkovní** i urbanistické úpravě opět po několika desítkách let umělecky působivým městem. I **i** přes nové stavby českých umělců zde však dominantně působil německý architektonický živel – řada hrázděných domů a početné stavby saského baroka. Světlejší okamžiky v architektonické historii města však netrvaly déle než do roku 1820, kdy v Mostě propukl poslední z velkých požárů: tehdy vyhořelo údajně 214 domů (což byla téměř polovina všech domů ve městě) a větší část stavebně významných objektů. Nová rekonstrukční etapa způsobená tímto požárem uplatňovala empírové a klasicistní tvarosloví, které se projevilo též výstavbou nové silniční sítě směrem k významným sousedním městům jako byly Teplice, Žatec a Chomutov, při které byly likvidovány staré městské hradby a brány. Průmyslová revoluce se hlavně v II. polovině XIX. století projevovala **možná bych radši použil dokonavý čas** výstavbou sklárny, později cukrovaru a dalších menších průmyslových budov.

Převrat v novodobém vývoji města představovalo zprovoznění železnice z Duchcova přes Most do Chomutova roku 1870. Zlepšená dopravní situace měla za následek prudký rozvoj těžby hnědého uhlí v okolí města: krátce po zprovoznění dráhy vzniklo hned několik těžbařských společností, které postupně rehabilitovaly ekonomické prostředí a tak podpořily město k nové stavební aktivitě spojené s rostoucím počtem obyvatel. Zprovoznění **dalšho** úseku železnice přes Obrnice do Loun, do Žatce a trať do Oseka spolu s tzv. Podkrušnohorskou tratí společnosti Ústecko-teplické dráhy mělo velký vliv též na urbanistickou stránku aglomerace. V Mostě vznikla vcelku kuriózní situace, kdy se v jednom

---

⁴ Tamtéž. s. 191.

městě, poměrně blízko od sebe, nacházela 2 protilehlá nádraží. Tratě směřující do těchto nádraží, které se na severu Mostu navíc sbíhaly, byly v těsné blízkosti výhodního a západního okraje města. Spolu se svahy Hněvína vymezovaly půdorys jádra města. Stavební expanzy města kromě železnice (v mosteckém prostředí zvaná „železná nůžky“) omezovala též důlní činnost (a sní spojená ložiska tekutých písků – viz neštěstí, které dne 19.7.1895 způsobila tzv. kuřavka a kdy bylo poškozeno 30 900m² území města a 4800m² území Ústecko-teplické dráhy). Z těchto důvodů se jedinou uspokojivou variantou rozvoje (pokud nepočítáme plochu úzkého klínu mezi oběma nádražími) jevílo rozšiřování osídlení směrem na jih, na území mezi žateckou silnicí, zahražanskou cestou a jejich spojnicí, nyní ulicí J. Opletala, kde postupně vznikala vilová čtvrť, později doplněná školami, a též rozsáhlý komplex kasáren. V letech před II. světovou válkou do Mostu opět vstoupila jak architektura českého původu (rondokubistický Hornický dům, postsecesní krematorium, Divadlo pracujících), tak i slohové prvky německé.

II. světová válka přinesla nejen nucenou emigraci téměř veškerého, tehdy tradičně menšinového českého obyvatelstva města, ale paradoxně též znamenala počátek výstavby dnešního, nového Mostu. V souvislosti s výstavbou hydrogenačního závodu Sudetenländische Treibstoffwerke (později Stalinovy závody, nyní Chemopetrol) na území obcí Záluží, Růžodol a Kopisty (cca 4 km severozápadně od Mostu), která byla započata roku 1939, vyvstala potřeba nových bytů pro kmenové zaměstnance chemického provozu. Po vzoru Horního Litvínova – nového urbanistického ceku Osada – byl v roce 1941 na Městském stavebním úřadě v Mostě zpracován stavební plán na výstavbu bytů v nízkopodlažních, pravoúhle zalamovaných domech s valbovými a sedlovými střechami a přilehlých komunikací na zahražanských svazích (podle tamní obce Zahražany), jihozápadně od města. Ve skutečnosti se však do konce války podařilo zahájit pouze výstavbu části nazvané Zdař Bůh (později spojené s Mostem tramvajovou linkou) a další části situované bezprostředně nad kasárnami, které však byly spojeneckými nálety na konci války poškozené.

Další z celé řady dramatických okamžiků mostecké historie nastal bezprostředně po obsazení města Rudou armádou, ke kterému došlo 8. května 1945, mezi 16. a 17. hodinou. Téměř všichni muži německé národnosti, kteří ve městě zbyli, byli zatčeni, mnoho z nich zavražděno, německé ženy byly znásilňovány.⁵ K většímu organizovanému odsunu německého obyvatelstva, které v podstatě do té doby vždy ve městě tvořilo většinu -

---

⁵ OSWALD, Friedrich. *Brüx: Geschichte unserer Stadt*. Fotografie Erich Rudel. [s.l.: s.n.], 2000. s. 74.

především střední a vyšší vrstvy – došlo poprvé v březnu 1946. Namísto nich město osídlili jak navrátní se předváleční čeští usedlíci, tak lidé z českého a slovenského vnitrozemí, Romové a další přistěhovalci i ze zemí mimo tehdejší Československo. Tento fakt měl jistě velký význam při pozdějším rozhodování o totální likvidaci města v 60. letech XX. století: zdá se pochopitelné, že nově příchozí obyvatelé, kteří po válce obsadili domy a byty po odsunutých rodilých občanech Mostu německého původu, měli k tomuto pro ně novému městu, jeho historii, architektuře a všemu, co obyčejně město pro své občany představuje, velmi omezený citový vztah a tak k myšlence jeho likvidace pravděpodobně přistoupili velmi pragmaticky – za zničené bydlení v původních domech jim bylo nabídnuto bydlení v domech nově vystavěných. Zdá se, že z tohoto důvodu fatální myšlenka úplného zbourání starého Mostu za účelem těžby uhlí na jeho území nevzbudila tak silnou vlnu odporu, jakou bychom od obyvatel jiného města či obce s největší pravděpodobností očekávali.⁶

Po roce 1945 byly v mnoha nových studiích a architektonických soutěžích převzaty německé plány na výstavbu nových mosteckých čtvrtí na území mimo uhelné sloje – tzv. rajonové plány. Díky čím dál většímu hospodářskému významu mosteckého regionu rostla i potřeba nových bytů pro nově příchozí pracovní síly. Dostavba čtvrti Zdař Bůh byla zahájena v roce 1946 ovšem s tím, že původní urbanistická koncepce byla opuštěna. Prostor mezi **čtvrtí** Zdař Bůh a oblastí nad kasárnami vyplnila v roce 1948 nová čtvrť Stalingrad – „*domy [...] mechanicky řazené kolem paralelních ulic systémem, který je kritiky této zvládnuté funkcionalistické urbanistické koncepce posměšně nazýván „prší“*“.⁷ Tyto části válečného, městotvorného a poválečného sídliště v podstatě spolu se secesní a meziválečnou vilovou čtvrtí, resp. kasárnami vytvořily první základy tzv. nového Mostu, který známe dnes.

3) První fáze výstavby nového města Mostu – období urbanismu „tekoucí lávy“.

Zdá se, že v „dokumentu o dalším rozvoji revíru z roku 1945“⁸ se ještě nepočítalo s likvidací starého Mostu. Původně se plánovalo pouze rozšíření starého města o sídliště, která by se přimykala k vilové čtvrti pod Zahražany, podél silnice do Žatce (na projektu pracovali arch. Novotný a Kuthan). Nová plánovaná koncepce výstavby podle návrhů architektů J. Štursy a J.

⁶ Je nutné zde poznamenat, že tato teze „o důvodech minimálního odporu obyvatel Mostu proti likvidaci jejich města“ je zatím pouze spekulací autora. V této věci je třeba provést další zkoumání. Díky omezenému prostoru a odlišnému zaměření této práce se mu zde nebudeme dále věnovat.

⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl: Ml – Pan. Praha: Libri, 2000. s. 196.-

⁸ Zdroj, monografie Městský národní výbor v Mostě, SHD koncern, generální ředitelství. *Most 1932/82*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982. s. 138., bohužel neuvádí bližší specifikaci zmíněného dokumentu o rozvoji revíru z roku 1945, ze kterého cituje na straně 138.

Slabého, jež původně počítala se sofistikovanějším urbanistickým hlediskem dle sovětské školy a starších klasicistních pojetí, nebyla realizována. Upravená, více pragmaticky orientovaná koncepce pracovala s členěním nové části města na průmyslovou a obytnou část: bloky domů byly umístěny do určeného prostoru volně, bez závazného urbanistického půdorysu, především s ohledem na co nejrychlejší uspokojení momentální akutní potřeby na ubytování pracovníků regionu. Tato výstavba byla realizována bezprostředně jihovýchodně od žatecké ulice **myslíte silnici, nebo skutečně ulici – pak asi velké písmeno**, která se rozšířila o „naroubovaný“ pás středového parčíku s výraznou zelení, oddělující nové domy od rušné **silnice** a simulující bulvár. Obytné objekty byly stavěny zatím výhradně z cihel a řazeny k silnici buďto podélně nebo kolmo. Systém „prší“ se uplatnil u domů situovaných dále na jihovýchod. Občanskou vybavenost zastupovaly pouze dvě nové základní školy a hromadná jídelna zvaná „Beseda“.

Po polovině 50. let se pod vrchem Rössl (v některých pramenech též zvaný Koňský vrch nebo Resl ⁹) rozšířil povrchový důl Hrabák do té míry, že starou žateckou silnici – hlavní dopravní tepnu nového Mostu směrem na jih – přetřal. Z toho důvodu byla východně za Podžateckou čtvrtí založena třída Budovatelů, paralelní s bývalou žateckou silnicí. Obě komunikace spojila nově vybudovaná ulice Josefa Skupy. Západní stranu třídy Budovatelů postupně, mezi lety 1954 – 1957 začaly lemovat čtyři mohutné polouzavřené domovní bloky ve tvaru písmene E, jejichž podélná strana se přimykala k hlavní komunikaci. Nároží těchto monumentálních bloků byla navržena jako převýšené věžovité rizality zakončené atikami. Další podobný blok, nyní již s nárožními rizality zakončenými valbovými střechami, vyrostl podél severní strany Skupovy ulice; ve zbývajícím prostoru pak vznikly kolmo zasazené domy s valbovými střechami a krajními, nižšími rizality. Přestože tato nová výstavba u třídy Budovatelů nesla minimálně ozdobných prvků, jednalo se především tvaroslovně o zjednodušený projev tzv. socialistického historismu. Ani jedna výše uvedená stavební aktivita po II. světové válce zatím závazně nezohledňovala při projektování a realizaci nové části města (směrem na jih od Hněvína) komplexnější městotvorné, urbanistické hledisko. Vždy se dosud v **paxi** jednalo o „záplatování“ poptávky po nových bytových domech, které se rozpačité, jeden za druhým – též s velmi občasným přispěním staveb občanské vybavenosti (především školy a školky) – kupily po způsobu tekoucí lávy za sebou. Ucelená, závazná koncepce výstavby nového města jako fungujícího samostatného celku zde i přes původní projekt J. Štursy a J. Slabého neexistovala. Etapa výstavby podél západní strany třídy Budovatelů (od ulice Josefa Skupy

---

⁹ srovnej KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl: Ml – Pan. Praha: Libri, 2000. s. 162, s. 170 - mapa, s. 183 a s. 197

zvaná tř. Klementa Gotwalda) dále na jih až k Velebudicím, svěřená architektovi J. Pokornému, který se údajně nedržel přesně koncepce Štursy a Slabého, byla dokončována již novou, panelovou technologií, která začala být používána v letech 1957 až 1958 a která se postupně včlenila do dřívější cihlové zástavby.

Výše zmíněný územní plán stále ještě zachovával historické jádro starého města Mostu. Fatální zvrát, rozhodnutí o nejdůležitější události v dějinách města – o jeho zániku – přišlo s rokem 1964, kdy dne 26. března vydala československá vláda usnesení č. 180, které nařizovalo likvidaci starého Mostu, pod nímž se nacházel uhelný pilíř o mocnosti 30 až 40 metrů, představující zásobu přibližně 100 miliónů tun kvalitní suroviny¹⁰. Důvodem k tomuto ve světě ojedinělému kroku, který je snad uskutečnitelný pouze za vlády režimů totalitních, byly především ekonomické aspekty: zachování a rekonstrukce starého Mostu, jehož území bylo na mnoha místech poškozeno okolní těžbou, měla údajně přijít na 291 607 300,-Kč **jedná se skutečně o Kč, protože pak by to byla dnešní hodnota, což není až zas tak moc, nebo tato čísla jsou udávána v Kčs**, na druhé straně likvidace města, přesun děkanského kostela a nová výstavba, byla vyčíslena na 506 368 100,-Kč, přičemž díky 100 mil. tun kvalitního uhlí pod zrušeným městem měl zisk z celé akce dosáhnout dvou miliard korun československých. Roku 1965 tedy započala nová etapa výstavby města, v tomto případě již plnohodnotného sídla, podle návrhu architektů V. Krejčího, J. Fojta a J. Gabriela. Vznikl tak nový územní plán a plán výstavby pro 70. a 80. léta 20. století, na jehož realizaci se podrobněji zaměříme v následující kapitole.

4) Most: nová koncepce pro výstavbu nových čtvrtí města v 70. a 80. letech, praktická realizace výstavby.

Nový územní plán z roku 1965 měl tedy za úkol poskytnout koncepci řešení výstavby města se vším, co k němu patří, tedy s inženýrskými sítěmi, novými komunikacemi, rozšířením městského **obvodu** a především vyřešení otázky centra města se správními, kulturními, rekreačními a obchodními středisky, která se do té doby koncentrovala ve starém Mostě. Plán v konečné **fázi**, které předcházely studie města se 100 000 obyvateli, počítal s velikostí města pro 65 000 obyvatel. Novým prvkem bylo využití vrchu Šibeník pro centrální park, pod nímž se měla rozvíjet nová výstavba. S ohledem na nově zamýšlené použití komplexního

¹⁰ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl: Ml – Pan. Praha: Libri, 2000. s. 197. uvádí rokem usnesení vlády o úplné likvidaci města rok 1962, narozdíl od údaje z monografie Městský národní výbor v Mostě, SHD koncern, generální ředitelství. *Most 1932/82*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982. a publikace POKORNÁ, Libuše. *Města ČSFR: Most*. Praha: Pessfoto, 1991. s. 63, které shodně označují rokem, kdy došlo k usnesení vlády, rok 1964.

urbanistického hlediska měly v plánu své pevné místo dostat funkce bydlení, rekreace i výroby. Město bylo v souvislosti s realizací tohoto plánu rozděleno do sedmi obvodů. Před vlastní realizací budování objektů nového Mostu bylo nutné vyřešit přeložení hlavních komunikací (silnice, železnice, tramvajové trati) a řeky Bíliny do jedolitého pásu infrastruktury zvaného „Koridor inženýrských sítí“, jehož výstavbou fakticky přímo započala samotná likvidace starého Mostu.

V 70. letech XX. století bylo tedy navázáno na již dokončenou výstavbu I. a II. městské čtvrti. Postupně se též dostavovala III. městská čtvrť zvaná „obvod Výstavba“ a „Podžatecká“, která přiléhá k západní straně třídy Budovatelů (dříve tř. Klementa Gottwalda) – na severu je obvod Výstavba limitován ulicí Josefa Skupy, směrem na jih se jeho hranice dotýká uměle vytvořeného parku z výsypky dolu Hrabák a kruhové otočky tramvajové dráhy u budovy Dopravního podniku měst Mostu a Litvínova. Zvláštním specifikem realizace tohoto městského obvodu byly průtahy s jeho dokončením (stavba byla započata již v roce 1958, formálně byly obytné domy a objekty občanské vybavenosti sice v roce 1963 završeny budovou Báňských staveb od arch. M. Böhma na rohu Skupovy ulice a třídy Budovatelů, nicméně ještě deset let trvalo, než významný volný prostor patřící k této čtvrti v centru města zaplnil komplex tří trojúhelných pavilonů ředitelství Podniku služeb a restaurací od arch. V. Krejčího.)

Podobný osud jako III. mosteckou městskou čtvrť potkal též obvod IV., nazvaný Družstevní čtvrť. I zde byl hlavní důraz kladen na urychlenou realizaci zejména obytných domů, která nejprve u areálu Dopravního podniku měst Mostu a Litvínova navázala na čtvrť Podžateckou a dále pokračovala na sever až k dnešní ulici J. Průchy. S výstavbou tohoto městského obvodu se započalo již v roce 1962, ovšem teprve v roce 1973 se realizuje areál tržnice, pravděpodobně částečně v roce 1971 arch. Kopeckým koncipované jako náhražka za obchodně-společensky významný prostor II. náměstí ve starém Mostě. Je nutno poznamenat, že tento nový areál funkci tržiště po vzoru starého II. náměstí v době svého dokončení prakticky plynule převzal.¹¹ Jeho společenský význam a potažmo i význam obchodní však (jednak **kůli** nepříliš vhodně řešené koncepci okolí tržiště – bezprostředně na areál navazovaly obytné domy, školka a jesle v „sídlíštním stylu“, což aspirace tohoto místa na centrální urbanistický prostor jaksi domácky „utopilo“, a jednak **kůli** špatné dopravní dostupnosti – v blízkosti areálu nebyla zřízena ani jedna zastávka rozvětvené městské dopravy) pozvolna upadal, až v II. polovině 80. let upadl úplně. Pokud zvážíme výše zmíněné nevýhody areálu

---

¹¹ Ve prospěch této teze hovoří fakt, že do centra této tržnice v novém Mostě byla přenesena a umístěna kašna z II. (Minoritního) náměstí ve starém městě.

nového tržiště, není divu, že obyvatelé se více orientovali na objekt obchodního centra Rozkvět od arch. Burdy (z roku 1963), který svým umístěním na rohu jedné z hlavních dopravních tepen města daleko lépe uspokojil představu plnohodnotného obchodně-společenského střediska i přesto, že **objekty** tržiště a budovy Rozkvět jsou od sebe vzdáleny pouze přibližně 100 metrů. Posledními objekty, jenž zakončili **fázy** budování Družstevní čtvrti, jsou Dům peněžnictví, od arch. J. Fojta z roku 1973 a bezprostředně navazující dům obuvi s prodejny v přízemí a byty v horních patrech, které stojí na severním okraji IV. obvodu a tak tvoří jižní průčelí centra města.

Podle dobových zdrojů byly z urbanistického hlediska nejlépe hodnoceny městské obvody č. V. a VI. – tedy Severní čtvrt' a Čtvrt' B. Šmerala z pera architekta J. Rotyky – od roku 1964 vedoucího samostatného pracoviště Krajského projektového ústavu –, nacházející se na severním a severovýchodním okraji územního plánu nového Mostu z roku 1967. Realizaci projektu však komplikovalo neustálé prodlužování provozu panelárny, která se nacházela na území plánované Severní čtvrti. Zvláštní pozornost byla v tomto městském celku věnována sportovnímu zázemí – v letech 1974 až 1977 byla podnikem Báňské stavby Most postavena multifunkční sportovní hala s kapacitou 1200 míst i s zakomponovanými prostory ubytovny pro sportovce, na tento objekt přes místní komunikaci volně navazoval areál letního atletického stadionu s dvěma sportovními plochami (závodní – travnatá a tréninková – škvárová), dále areál 3. základní školy s v té době pozoruhodně vlastním, do svahu zakomponovaným plaveckým bazénem a tělocvičnou. Velký význam byl přikládán tzv. centrálnímu parku (z let 1971 až 1972) s kaskádově propojenými bazény vodotrisků a výrazným podílem florální dekorace, jenž přímo z východní strany navazoval na třídu Budovatelů a se kterým se původně dále počítalo jako s centrální relaxační zónou pro obyvatele severní části města. Bytové panelové domy Severní čtvrti, dokončené v roce 1982, spolu s objekty dalšího městského obvodu – Čtvrti B. Šmerala – lemující Moskevskou ulici z urbanistického hlediska alespoň z části ospravedlnily polohu nového mosteckého vlakového a autobusového nádraží, mezitím velkoryse budovaného v rámci Koridoru inženýrských sítí. Do jisté míry pro tehdejší nomenklaturu prestižní výšková stavba, budova ředitelství koncernu SHD (Severočeských hnědouhelných dolů), vystavěná na základě vítězného návrhu arch. Krejčího, Fojta a Hejduka v letech 1977 až 1984, měla vytvořit novou dominantu Mostu a též přispět k plánované a velmi ambiciózní architektonické zástavbě centra města, jejíž realizace však nepostupovala dostatečně rychlým tempem.

Na rozdíl od V. městského obvodu byla Čtvrť B. Šmerala koncipovaná arch. J. Rotykou především jako čtvrť obytného charakteru. Historie projektování tohoto městského obvodu však sahá až do roku 1955, kdy se oblastí zabývali architekti Holub a Krejčí, na ně v roce 1970 navázal arch. Wieden, jenž upravil navrhovanou obytnou zástavbu z nízkopodlažní s rovnými střechami na čtyřpodlažní domy. Jeho projekt si vyžádal velké zásahy do terénu v oblasti vrchu Lajsník. V letech 1972 až 1974 podnik Severočeské hnědouhelné doly postavil v tomto prostoru sériové, **typyzované** domy OKAL. V návaznosti na výše zmíněný široký přístup k novému autobusovému a vlakovému nádraží vznikly za přispění podniku Pozemní stavby Ústí nad Labem mezi lety 1978 a 1980 u vyústění ulice Moskevská do oblasti Koridoru inženýrských sítí dva domy ubytoven „HOBY“ (hotelové bydlení). Dále na této straně Moskevské ulice bylo vystavěno několik významných objektů občanské vybavenosti: zdravotní středisko (architekt Nikiforov, stavba z roku 1974), objekt nákupního střediska z let 1980 až 1982 podle plánů architekta Doutlíka, Maholda a Mužíka, lidová škola umění, budova soudu z roku 1976, za ní objekt okresního střediska Geodézie (1977), a též příznačně dominantní výšková budova Okresní správy ministerstva vnitra, dokončena v roce 1979 podle plánů Vojenského projektového ústavu.

Do značné míry zajímavým projektem se stala výstavba nové okresní knihovny realizované podle plánů architekta Františka Kameníka. Myšlenkou na novou „ústřední budovu okresní knihovny s funkcí městskou i okresní“¹² se výkonné orgány města zabývaly již v polovině 60. let, avšak teprve v srpnu 1976 bylo rozhodnuto o výstavbě kina a knihovny v jednom pětipodlažním objektu. Stavba, jejíž základní kámen byl položen 28. června 1978, zajímavým způsobem využívá terénní nerovnosti svahu, v **místěch** vstupní lávky do jisté míry uměle vydutého; v části budovy pod svahem architekt umístil promítací sál kina (sklon hlediště konfrontuje sklon svahu) s příslušenstvím. Do prostoru nad kinem, v severní části budovy, arch. Kameník zakomponoval jistý mezičlánek – kavárnu, jež tvoří vhodný, plynulý přechod pro dvě různé kulturní funkce budovy (funkci studovny – knihovna v horní části a v přízemí funkci zábavnou – kino). Poslední dvě patra nad vestibulem, výstavní síní a veřejnosti nepřístupnými, technickými místnostmi tvoří samotný prostor knihovny o kapacitě 450 000 svazků knih a 46 000 speciálních dokumentů, které tvoří především hudebniny, gramodesky, kazety atd. V části volného výběru knih vnitřní prostor ze západní strany po celé délce a též výšce prosvětluje prosklená stěna budovy. Nepřehlédnutelnou dominantu vnitřního prostoru knihovny tvoří mohutný trubicovitý, stáčený lustr, který téměř kopíruje délku prosklené stěny

---

¹² Magistrát města Mostu. *20 let v nové budově*. Most: Magistrát města Mostu, 2004. s. 9.

budovy. Velkou knihovni část ve čtvrtém a pátém patře ze severní strany zvenku podporují mohutné hranolové sloupy, tím celá budova působí dojmem snahy vyrovnávání tíhy hmot – tento estetický aspekt si vyžádal svou daň ve formě nuceného posunutí původně stanoveného termínu dostavby (září 1980) kvůli špatné statické a konstrukci stavby. Po následných opravách byla knihovna dostavěna v červnu 1984.

Výše uvedené objekty nacházející se podél východního okraje Moskevské ulice do značné míry reprezentují jakousi latentní urbanistickou nemohoucnost a neschopnost dostavby nových městských čtvrtí. Přestože zejména v komplexech obytných domů Severní čtvrti a Čtvrti B. Šmerala je vidět urbanistický záměr - snaha vytvořit dle možností ucelený městotvorný koncept alespoň v rámci jednotlivých městských obvodů, především u doplňkové, solitérní architektury právě v této úzké části města (podél Moskevské ulice) autoři projektů při komponování staveb do urbanistického celku jednoznačně tápali. Ve snaze eliminovat nebo kompenzovat sterilní dojem z mohutných, jednotvárných a funkčních sídlištních bloků architekti nově vznikajícím částem města ordinovali léčbu prostorem. Ten, spolu s důrazem na městské parky a parkovní zelené plochy mezi objekty, měl v jejich pojetí platit za léčbu spásnou. Přestože vytváření prostoru mělo jistý kompenzační efekt, v mnoha případech volné plochy u solitérních staveb budily v návaznosti na okolní městskou zástavbu z urbanistického hlediska dojem de-kompozice, roztráštěnosti města a jistého pocitu odcizení, což je možné do jisté, ovšem menší míry, pozorovat i u bloků obytných domů. Občanovi – namísto zřetelného, jednotícího identifikačního městského znaku – byla předložena jakási rozptýlená a rozpačitá koncepce „králíkárny“ s výběhem. V této souvislosti výraz „králíkárna“, hojně používaný především nájemníky sídlištních panelových domů po celé tehdejší Československé republice, ani tak nevyjadřoval kritiku architektury panelového domu jako takového, nýbrž se zavedl až v reakci na pocit odcizení obyvatel v souvislosti s nedostatkem identifikace těchto domů v rámci města jako celku: snad k tomu vedla nabízející se analogie právě s „brojlerovým“, materializovaným způsobem živočišné velkovýroby, který byl v té době – s ohledem na potřeby plnění plánu – hojně využíván. Není divu, že takto citově „odlidštěný“ přístup k urbanizaci nových měst zanechal negativní stopu v myslích jejich obyvatel – je proto pochopitelné, že se tak stalo právě v Mostě, kde od 50. let urbanistické hledisko silně pokulhávalo za požadavkem především na co nejrychlejší dokončení jakéhokoli bydlení. Z toho důvodu je možné tvrdit, že zmiňovaný prostor Moskevské ulice řešil „umístění hlavního nástupu od nového nádraží do města“ naprosto nedostatečně – po městě zde není též díky dominantnímu koridoru ani památka. Možná, že

tuto situaci mohla alespoň z části zlepšit realizace studie z katedry urbanismu ČVUT (1979) s obchodní pasáží vycházející z nádražní křižovatky podél Moskevské ulice směrem na jih – bohužel nerealizovaná.

Jistý ústup od rozvolněného, na okolní prostor velkorysého projektování obytných panelových domů je možno sledovat u výstavby Zahradní čtvrti, jejíž územní plán byl několikrát přepracován. Konečnou realizaci bytových jednotek na bývalém vrchu Nad červenou jámou byl pověřen architekt F. Kameník, provedení výstavby bylo v letech 1970 až 1976 svěřeno podniku Pozemních staveb Ústí nad Labem. Plán zahrnoval opět byty v panelové zástavbě (celkem 2700 bytových jednotek) o velikosti 1:1, 1:2, 1:3, také 70 bytů větších než 1:3 a garsoniér. Dále se v souladu s dříve použitým schématem a se sociálně funkčním aspektem na tomto území postavila základní škola, mateřské školy, jesle, zdravotní středisko, nákupní a kulturní středisko Máj (dnes sídlo Divadla rozmanitostí). Architekt Kameník též vypracoval plány na výstavbu rozsáhlého, nekrytého, vyhřívávaného koupaliště se třemi dětskými bazény a skluzavkou. Tento areál byl po jeho dokončení v roce 1974 hojně využíván obyvateli z okolních sídlišť, kde se stále více projevovala tendence „zahušťování“ zástavby panelovými domy a objekty bez občanské vybavenosti, i lidmi ze vzdálenějších čtvrtí Mostu. Po zbytek 70. a v průběhu 80. let v souladu s projektem vhodně plnilo významnou společenskou funkci a sloužilo jako úspěšný relaxační katalizátor pro místní obyvatele. Areál koupaliště byl bezprostředně za svým jihozápadním okrajem obdařen sousedy v podobě obytných domů od architektů Rotyky a Zikmunda - zde získalo „zahušťování“ výrazné reálné uplatnění v letech 1978 až 1980. Prostor na severní straně od koupaliště zaplnila budova a přilehlý areál Střední průmyslové školy strojní – práce architektky doc. Rybářové, architektů Cihelky, Kalivody a Valenty, dokončená v roce 1981.

V souvislosti s rapidním nárůstem obyvatel Mostu – v roce 1956 ve městě bydlelo 33 600 lidí, v roce 1970 již 53 400, do roku 1984 jich bylo 62 100 a v roce 1988 se jejich počet vyšplhal na 66 000 – se ukazovalo, že dosavadní kapacity (7 nových městských obvodů) nestačují a pro další stavbu bytů bude nutné otevřít nové čtvrti Liščí vrch a Výsluní, se kterými se v původním územním plánu z roku 1965 nepočítalo. Výstavbou těchto celků byl opět pověřen architekt F. Kameník, který roku 1982 předložil plán výstavby čtvrti Liščí vrch, k jehož realizaci došlo v letech 1985 až 1990. Při bližším pohledu na provedenou výstavbu tohoto obvodu zjišťujeme, že parkové prostory a zelené plochy – dříve ve velké míře použity v koncepci V. a VI. městského obvodu - byly omezeny na minimum. Namísto nich se autor

plánů vrací k myšlence jakýchsi stísněných mezidvorů, které svými osmi patry a přísným betonem autoritativně obemykají obytné panelové domy s balkóny. Dalším tísnivým prvkem této sídlištní architektury je důraz na parkovací plochy poblíž domů, které souvisejí se zvýšenými nároky na prostor pro rostoucí počty automobilů obyvatel Mostu. Zdá se nepravděpodobné, že by ing. arch. Kameník v případě výstavby obvodu Liščí vrch chtěl doplnit město Most o rozsáhlou novou dominantu, nicméně v souvislosti se zvolenými výškovými parametry domů, které jsou díky svému umístění na druhém nejvyšším zastavěném prostranství města již z dálky (především při příjezdu do Mostu od Prahy) patrné, se mu to povedlo. Podobná dominanta města vznikla v případě obvodu Výsluní, jehož stavba probíhala od první poloviny 80. let, zřetelná při příjezdu do Mostu od Žatce. V případě obvodu Výsluní, kde řazení panelových domů do sídlištního celku respektovalo především směr vrstevnic svahu, bylo nutné navíc rozmělnit občanskou vybavenost do té míry, aby se zabránilo intuitivnímu vytvoření alternativního středu města kolem ulice Lipová, kde byl podle návrhu arch. Kameníka vystavěn rozsáhlý komplex obchodů Kahan a kulturní středisko Medůza. Tento represivní zásah se hlavně díky předimenzovanosti a nedostavěnosti původně plánovaného centra Mostu, vymezeného ulicemi Budovatelů, Moskevská, Jiřího z Poděbrad a Jaroslava Průchy, zcela nepovedl a ulice Lipová se především pro obyvatele obvodů Liščí vrch, Výsluní a Zahradní čtvrť – částečně též Družstevní čtvrť – stala jakýmsi neoficiálním, společensko-obchodním a alternativním středem města.

Fenomén míjení realizovaných plánů a koncepcí s jejich praktickým uplatněním je ostatně pro Most druhé poloviny XX. století příznačný: již od 50. let byly obyvatelům předkládány neúplné, urbanisticky nedotažené městské celky, které měly v budoucnosti „nějak“ fungovat v souladu s prototypem socialistického člověka, ovšem které si obyvatelé města někdy přetvořili k obrazu svému, jindy na jejich „předepsané“ využití rezignovali. Příkladem míjení plánů a praktického uplatnění těchto celků jsou např.: původně pouze doplňkové čtvrti starého Mostu Zahražany a Podžatecká (ve skutečnosti základ města nového); Severní čtvrť a její rozmáchlý, ale v podstatě nikdy plně nevyužívaný park „Střed“ s vodními kaskádami a fontánami, přiléhající k východní straně ulice Budovatelů; v podstatě společensky opuštěné tržiště ve čtvrti Družstevní s kašnou z II. (Minoritního) náměstí ve starém Mostě; Lipová ulice jako alternativní centrum města; samotné plánované centrum Mostu.

Přestože ke schválení komplexního koncepčního plánu výstavby nového Mostu a s ním též vymezení nového středu města došlo až v roce 1965, již v roce 1959 vypsal Rada KNV

v Ústí nad Labem soutěž pro návrhy nového centra v Mostě. První fáze soutěže probíhala v období od 15. ledna 1959 do 26. června 1959 a zúčastnilo se jí sedm pracovních skupin architektů, kteří za své návrhy obdrželi odměnu shodně 8000,-Kčs. Do druhé fáze soutěže byly vybrány návrhy tří skupin: V. Krejčí – J. Vejl, Z. Kuna – J. Stupka, resp. I. Matušík – J. Chovanec. První cena II. fáze nakonec udělena nebyla, odborná porota však dvěma druhými cenami ohodnotila návrhy skupin I. Matušík – J. Chovanec a V. Krejčí – J. Vejl. Realizační fáze se nakonec chopil V. Krejčí, který v roce 1967 zpracoval tři varianty studie řešící též podzemní zásobování objektů obchodního a kulturního domu. Dále se v prostoru centra počítalo s výstavbou divadla (realizováno a dokončeno r. 1985, arch. Klimeš). Jedná se o pozoruhodnou, členitou stavbu, která zajímavým způsobem kombinuje vertikální složení jednotlivých „hranolů“ průčelí budovy (jejichž masa je sofistikovaně rozvinuta do šířky) s horizontálně zdůrazněnými vrstvami schodišť, která k ní vedou. Tento aspekt, spolu s přerušením přímé komunikace fasády se základnou stavby dodává celé budově značnou dynamičnost a impozanci. Prvním objektem, postaveným v jihovýchodní části centrálního okrsku, však nebylo divadlo, ale příznačně budova okresního výboru KSČ (1971). Dále následovala budova obchodního domu Prior od arch. Böhma (1976), zasazená do umělého terénního zlomu; objekt pošty – arch. Malthaus (1977); sídlo Národních výborů (1977), autoři Mířa Hejduk, Jan Kouba a Jiří Páč; hotel Murom (1983), architekti Krejčí, Burda a Werner; budova kulturního domu (1984) podle návrhů arch. Kose, Böhma a Zbuzka a konečně budova Oborového ředitelství Severočeských hnědouhelných dolů (arch. V. Krejčí, M. Hejduk a J. Fojt), která měla být jedním z nejdůležitějších objektů a vytvořit novou, hlavní dominantu centra města.

Zdá se, že tato část města byla realizována jako rozsáhlá volná plocha s jednotlivě situovanými soliterními objekty. Ucelené a zřetelně formulované uliční prostory zde totiž chybějí. To ovšem není zcela přesné. Původně se zde navíc počítalo s další rezervní plochou pro doplnění speciální distribuční sítě mezi poštou a obchodním domem Prior, dále plochou pro víceúčelovou halu a výstavní pavilony. V roce 1972 se též hovořilo o záměru umístit do centra „hlavní monument, přesahující svým významem, rozsahem a ideovým posláním rámec města. Plastika má symbolizovat moderní průmyslové město jako středisko těžby uhlí spojené s chemickým a energetickým průmyslem a boje dělnictva za sociální pokrok“¹³, k jehož uskutečnění však naštěstí nedošlo. Na modelu centra města uveřejněném Svojmilem Petránkem v IX. čísle časopisu *Architektura ČSR* v roce 1972 je možné v jihozápadní části,

¹³ Petránek, Svojmil. *Centrum nového Mostu*. In: *Architektura ČSR 9-72*. Praha: Svaz architektů ČSR, 1972. s. 418.

tam kde bylo později umístěno parkoviště „Plecháč“, vidět blíže nespecifikovanou nízkopodlažní budovu, respektive neznámý objekt přiléhající k severní straně pozemku hotelu Murom. Tyto stavby nebyly do konce roku 1989 realizovány, přestože jejich plánovaná existence měla velký význam především pro ucelené chápání daného prostoru jako plnohodnotného, urbanizačně uzavřeného centra Mostu.

Kromě obvodové výstavby sopradicky docházelo v Mostě též k realizaci tzv. solitérních architektur, jejichž příkladem byla na jižním okraji Stalingradské čtvrti budova kavárny/restaurace a obytného, výškového domu Luna (1970, arch. Ossendorf) a též rozsáhlý areál Nemocnice s přiléhajícím parkem a bytovými objekty pro lékaře, umístěn na severovýchodním úpatí vrchu Rössl (opět arch. Ossendorf, 1975). Dále se k tomuto typu staveb, u nichž se opět jednalo spíše o snahu co nejdříve doplnit nové prostředí o chybějící funkční občanskou vybavenost a administrativní zázemí než o převratné architektonické počiny, řadí budova Domova mládeže s jídelnou a společenskými místnostmi (čtvrť Podžatecká, arch. Kuna a Skupka, 1963), objekt Ředitelství keramických závodů (čtvrť Výstavba, arch. Kopecký, 1975). Vyjímkou byl velmi výrazný, ovšem pouze ve formě torza původního velkolepého projektu realizovaný kulturní a obchodní dům Výtěžný únor s bytovým domem (zamýšleným jako internát) od arch. Kameník (1971). Další osmipodlažní panelové domy byly k tomuto objektu doplněny v roce 1976.

V jistém ohledu kuriózní byla výstavba zvláštního městského okrsku Chánov, umístěného do nehostinného prostředí mezi již výše zmíněný koridor a rušnou železniční trať, urbanisticky zcela odtrženého od korpusu nového Mostu. Tato čtvrť, navržená v 70. letech stejně jako V. a VI. okrsek arch. Rotykou, počítla se samostatnou občanskou vybaveností – škola, mateřská školka, kulturní dům s restaurací. Již z tohoto urbanistického pojetí Chánova je patrná snaha jeho budoucí obyvatelé z města a z „radostného vnímání života socialistické společnosti“ – které měl být Most výkladní skříní – vyčlenit podobně, jako tam byly za okraj města „uklizeny“ další „nepříjemné“ objekty (průmyslové a zemědělské) ze starého Mostu, kterým byl přidělen prostor u samotné jižní hranice města v areálu Velebudic – Skyřic, respektive v další nové průmyslové zóně Mostě – Sedleci (nový pivovar).

5) Závěr

Město Most ve své historii trpělo četnými tvrdými zásahy osudu; ať již to byly přírodní katastrofy (ničivé požáry), válečné konflikty, rozvoj těžby nerostných surovin nebo prudké

změny národnostního složení obyvatelstva, vždy zanechaly z hlediska architektury či urbanismu na tváři města nebyvale výraznou stopu. K fatální změně pro historický Most došlo v roce 1964, kdy bylo tehdejší vládou ČSR rozhodnuto – za účelem využití relativně bohatého ložiska hnědého uhlí pod městem – o totální destrukci města (vyjma pozdně gotického kostela Na nebevzetí Panny Marie). Jakkoli dramatické se z hlediska lidského faktoru toto rozhodnutí může jevit, nelze přehlédnout fakt, že pro architekturu a urbanismus se při výstavbě zbrusu nového města otevřela zcela nová, netušená příležitost. Vystala zde tedy zajímavá otázka: Jakým způsobem se architekti a urbanisté zhostí nabízející se šance? Bohužel, jakékoli sofistikovanější plány byly již od počátku drženy při zemi velmi neutěšenou bytovou situací, jež vyžadovala v co nejkratším čase výstavbu nových bytů pro pracovníky důlních, průmyslových a energetických provozů. Samotná urbanistická koncepce nového Mostu nebyla od počátku jednotná, resp. nebyla svěřena do rukou jediného architekta – urbanisty (či jedné skupiny). Za této situace došlo k rozdělení území nového města do sedmi, respektive devíti obvodů, ve kterých se postupně uplatňovaly různé tvůrčí přístupy několika architektů. Navíc, výstavba ve svěřených obvodech probíhala nejednotně, vždy s jistým časovým odstupem, což se výrazně projevilo v pojetí každého obvodu, jehož výstavba vždy zřetelně reagovala na momentální naléhavost potřeby zaplnění města byty. Proto například v V. a VI. okrsku pozorujeme urbanistické řešení sídliště s velkým důrazem na zelené plochy parků; prostor a zeleň do jisté míry kompenzuje tíživé tendence stereotypu unifikovaného bydlení. Tato situace je typická pro počáteční fázi výstavby, kdy díky důkladnějšímu plánování, které proběhlo v předešlých několika letech, architekt Rotyka pravděpodobně cítil jisté sebevědomí vyplývající z tehdy schváleného řešení územního plánu a koncepce výstavby. S postupujícím časem a vzhledem k stále rostoucímu tlaku na kvantitu nových, dokončených bytů dochází k určitému vyprofilování požadavků na stavbu nových městských čtvrtí, což se projevilo například na urbanistickém řešení čtvrtí Liščí vrch a Výsluní od arch. Kameníka, u kterých zřetelně pozorujeme potlačení koncepce volných parkovních ploch a zeleně ve prospěch hustoty zástavby obytnými domy a parkovišti. Nebytové objekty jako restaurace, školy, centralizovaná obchodní střediska jednotlivých čtvrtí apod. hrají co do architektonického řešení jakési druhé, funkční a funkcionalistické housle. Okrskem, kde individuální architektuře bylo věnováno více pozornosti je centrum města. Nicméně zde je možno snad nejzřetelněji pozorovat jistý urbanistický deficit, který se jinak částečně projevuje v každé z ostatních čtvrtí města Mostu a jenž ve svém důsledku fragmentalizuje dojem z architektury staveb určených pro hustěji zastavěnou centrální oblast města.

Teoreticky mělo nové město Most šanci stát se „výkladní skříní“ moderní architektury a urbanismu. Při bližším zkoumání však zjišťujeme, že tento potenciál byl ve spěchu značně rozmělněn do pragmatické, užitkové výstavby obytných domů s nezbytnými doplňky občanské vybavenosti, kde se aspekt umělecký stal velmi okrajovým. I přesto je však možné z období normalizace v Mostě nalézt velmi inspirativní stavby, jako například budovu Městského divadla v Mostě, dále bývalý Kulturní dům horníků a energetiků (dnes Repre), sportovní halu s ubytovny v ulici U Stadionu, sídlo Okresní knihovny v Mostě a některé další objekty, jejichž architektonické ztvárnění si zaslouží hlubší analýzu a též umělecko-historické porovnání v kontextu jiných staveb ze zahraničí.

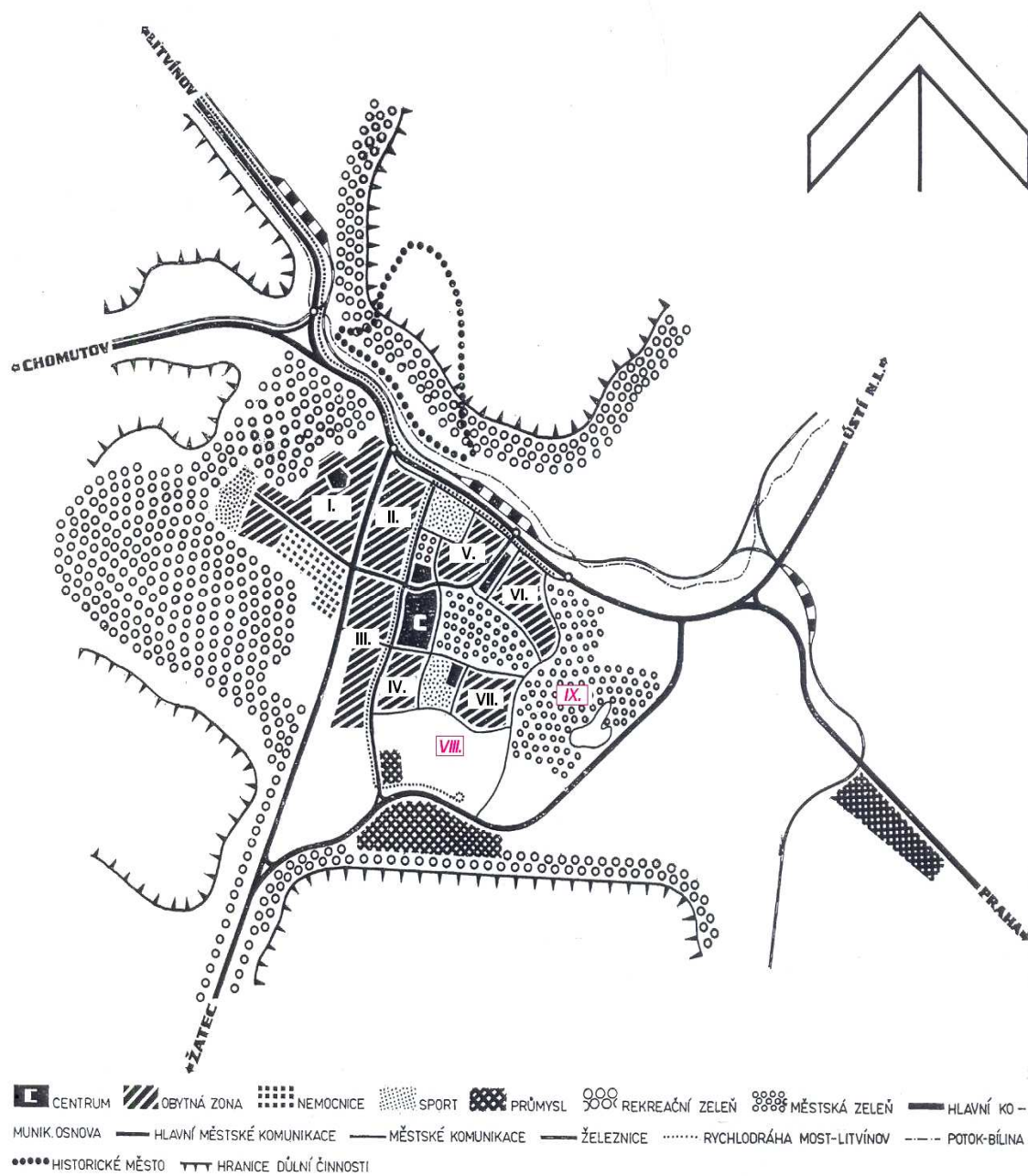
6) Resumé

The city of Most has undergone some very tumultuous times in its history. Many natural catastrophes (fire breakouts), wars, coal mining rushes or sudden shifts of inhabitants according to their nationality have left deep scars on the face of the city. However, most dramatic moment in its history came after the Czechoslovak government decision in 1964 when it became clear that the whole city of Most shall be demolished in order to gain rich supplies of brown coal hidden beneath it. Despite all the tragedy of destroying a city with more than 800 years of a history, a new unique opportunity for modern architecture and urbanism opened up – to build a completely new city cca 1 km away from the original town centre. Sadly, there had been a strong demand for new flats and housing at that moment and the authorities were pushed to try their best and supply inhabitants of Most (mostly miners, workers in energetics and chemical industry) with new accommodation more than any architectural pieces of art. Moreover, there had not been established any head urbanist who would have provided the city with a complex concept of city layout. The job had been distributed among several architects instead, ing. arch. Rotyka (the 5th and 6th city quarter, and the Chánov district) or ing. arch. Kameník (city quarters of Liščí vrch and Výsluní) for instance, whose concepts minded different aspects of current living needs and who reacted in different time to different situations in the society. Therefore the city of Most does not represent a sample of some fine urbanistic brains from that time as it could have done; its housing estates and city centre layout works rather dispersed. Although architecture as an artistic discipline had not been deployed, when building the new city of Most, to a greater extent, some very inspiring buildings like the theatre house, the house of culture (Repre these days), the indoor sports arena, the building of the county library and some others truly deserve further analyses as subjects of the History of Arts.

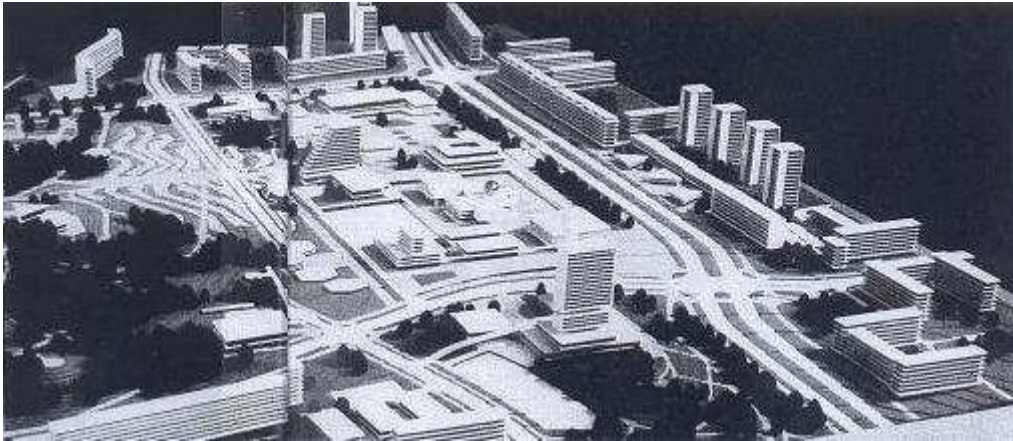
Použité zdroje:

- ČERVENKA, Jaroslav. *Likvidace starého Mostu* [on-line]. c2004, poslední revize 20. 6. 2004 [cit. 2. 6. 2006]. Dostupné z <<http://starymost.web2001.cz/>>.
- Divadlo pracujících Most. *Divadlo pracujících v Mostě: 1975 – 1985*. Most: Severografia, 1985.
- HANUŠ, Vladimír. *Most*. Původní mapový podklad Geodézie ČS a.s. Hradec Králové: Helvich, 2005.
- HRŮZA, Jiří. *Soutěž na centrum Mostu*. In: *Architektura ČSR*. č. 19.1960. s. 299 – 311.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. díl: Ml – Pan. Praha: Libri, 2000.
- Kolektiv funkcionářů Městského národního výboru v Mostě. *Zhodnocení programového plánu MěstNV v Mostě za volební období 1964 – 1968: Program hospodářského a kulturního rozvoje města Mostu na léta 1968 – 1970*. Most: Severografia.
- Magistrát města Mostu. *20 let v nové budově*. Most: Magistrát města Mostu, 2004. s. 9.
- Městský národní výbor v Mostě, SHD koncern, generální ředitelství. *Most 1932/82*. Autoři studií: Zdeňka Fröhlichová, Heide Mannlová-Raková. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982.
- MěstNV v Mostě. *Programový plán Městského výboru Národní fronty v Mostě na léta 1971 – 1975*. Fotografie Jiří Váša, výtvarná redakce Karel Bořecký. Most: MěstNV v Mostě, 1971.
- OSWALD, Friedrich. *Brüx: Geschichte unserer Stadt*. Fotografie Erich Rudel. [s.l.: s.n.], 2000.
- PETRÁNEK, Svojmil. *Centrum nového Mostu*. In: *Architektura ČSR 9-72*. Praha: Svaz architektů ČSR, 1972. s.417 – 427.
- POKORNÁ, Libuše. *Města ČSFR: Most*. Praha: Pessfoto, 1991.
- ŠEVČÍK, JIŘÍ – BENDOVIÁ, Ivana – BENDA, Jan. *Obraz města Mostu*. In: *Architektura a Urbanismus* 12. č.3. 1978. s. 165 – 178.

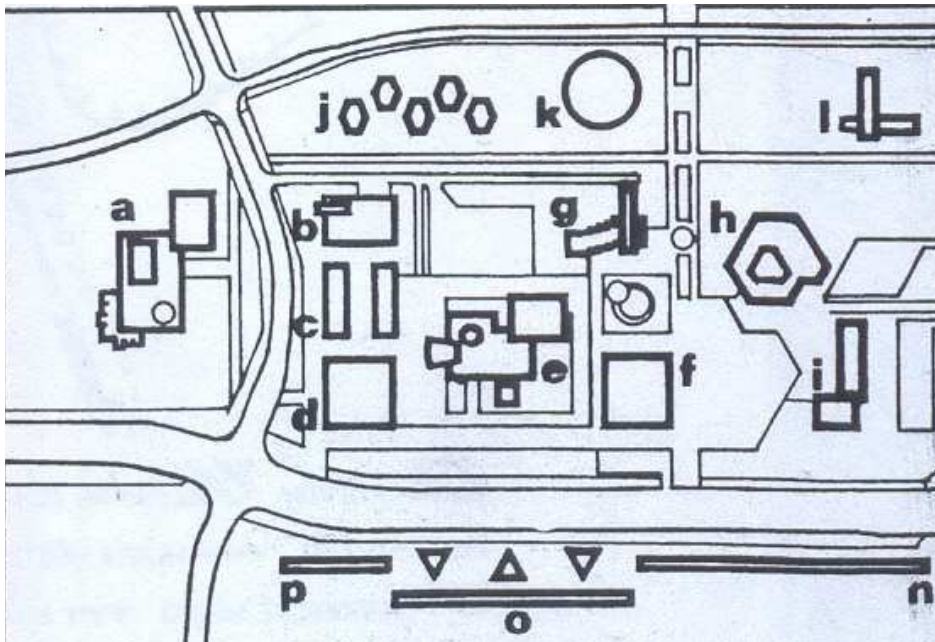
Přílohy

Obr. č.1. Směrný územní plán (nového) Mostu z r. 1965 s vyznačenými čísly městských obvodů, autoři koncepce: V.Krejčí, J. Fojt, J. Gabriel. Jak je z tohoto plánu patrné, s městskými obvody č. VIII. a IX., které velkou měrou v první polovině 80. let XX. stol. zasáhly vzhled Mostu i vnímání původně plánovaného centra města, autoři ve své koncepci nepočítali.

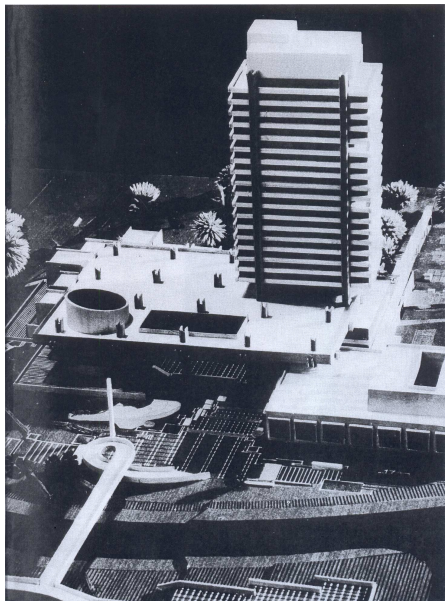

Obr. č. 2. Centrum nového města Mostu - model. Foto K. Gottstein.

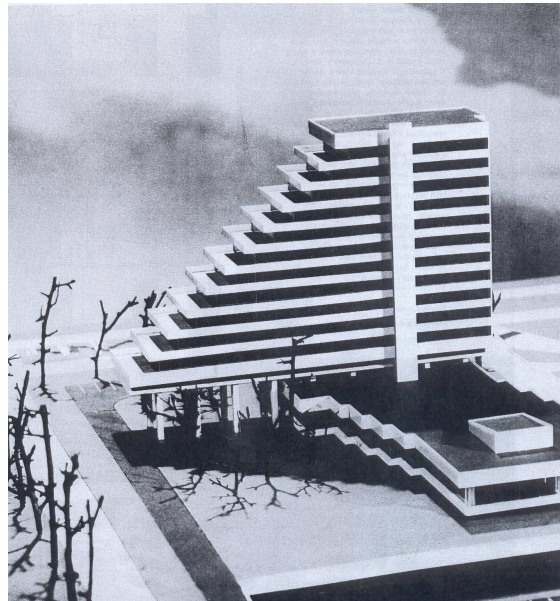

Obr. č. 3. Podrobný územní plán

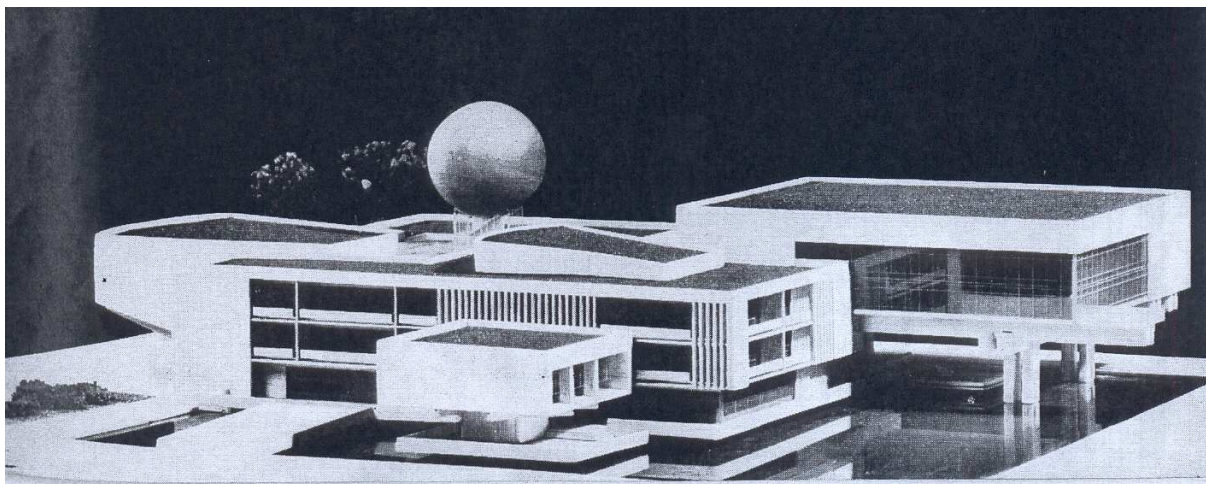
Legenda: a – budova SHD, b – pošta, c – distribuční centrum, d – obchdní dům, e – kulturní dům, f – ONV a Městský NV, g – hotel Murom, h – divadlo, i – kino a restaurace (nerealizováno), j – výstavní pavilóny - rezerva (nerealizováno), k – víceúčelová hala – rezerva (nerealizováno), l – objekt KSČ, n – bytový objekt, o – dům hospodářských organizací a pavilóny služeb, p – administrativní budova podniku Báňských staveb Most.

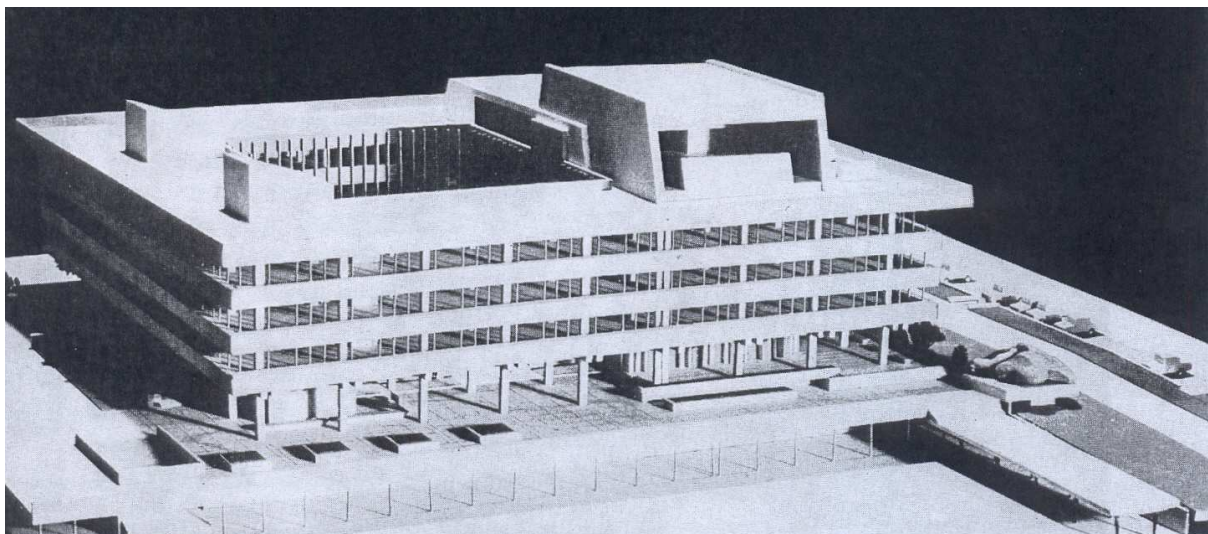
*Obr. č. 4. Budova SHD – model.
Foto J. Vlček.*

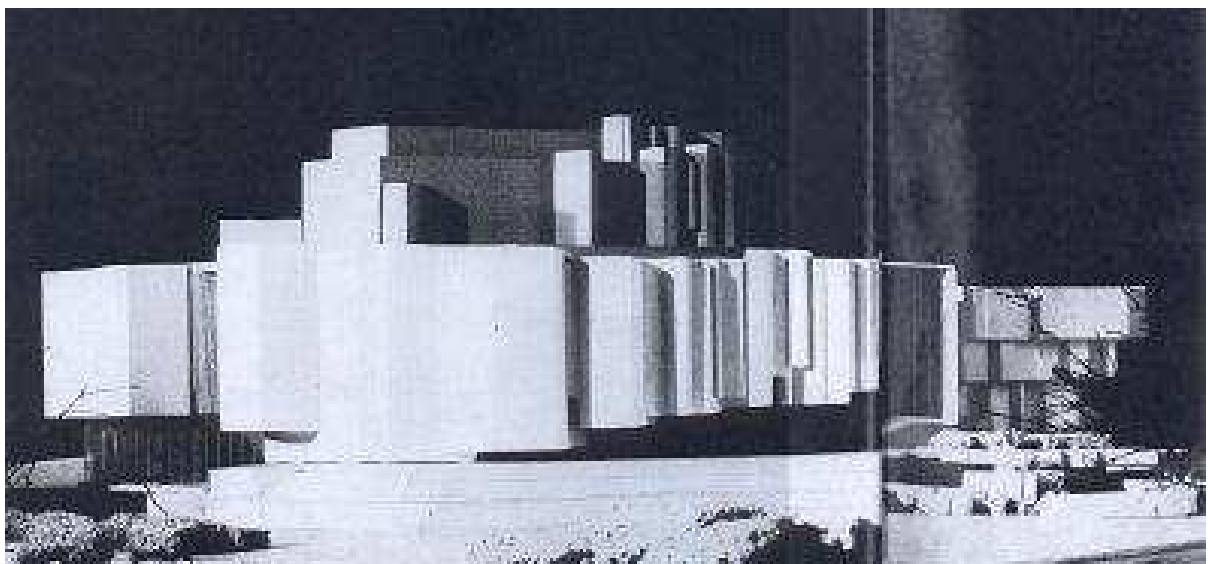
*Obr. č. 5. Hotel Murom – model. Foto J.
Vlček*

Obr. č. 6. Kulturní dům – model. Foto J. Vlček.

Obr. č. 7. Budova ONV a Městský NV – model. Foto J. Vlček.

Obr. č. 8. Budova divadla – model. Foto J. Vlček.